

го виконавця, авансування стягувачем зазначених витрат виконавчого провадження є обов'язковим лише на вимогу приватного виконавця. При цьому, якщо згідно Закону від сплати авансового внеску певну категорію стягувачів звільнено, то звільнення від сплати коштів на додаткове авансування витрат виконавчого провадження Законом не передбачено. Вказані норми свідчать про те, що кожен стягувач зобов'язаний здійснювати авансування витрат на проведення виконавчих дій саме по виконанню рішення, винесеного на його користь, окрім випадків, коли згідно закону він звільнений від сплати авансового внеску. Авансування цих витрат є обов'язковим і здійснюється у два етапи: перший – шляхом сплати авансового внеску при поданні заяви про примусове виконання рішення; другий – шляхом додаткового авансування витрат виконавчого провадження у разі недостатності коштів авансового внеску для вчинення подальших виконавчих дій.

Така обов'язковість сплати авансового внеску викликає певні побоювання того, що не всі стягувачі зможуть відновити й так вже порушені їх права та законні інтереси через банальну відсутність коштів на звернення до виконавця. Адже вони вже, як правило, здійснили витрати на оплату судового збору, на забезпечення позову, на проведення експертизи, на правову допомогу та ін.

Аналізуючи нове законодавство, можна зробити висновки, що його норми спрямовані на нейтралізацію корупційних факторів та проявів, з одного боку, однак, з іншого, дещо звужують права стягувачів на відновлення їх прав. Однак, безумовно, позитивним є те, що нарешті не просто визнано необхідність реформування системи примусового виконання рішень в Україні, а й започатковано реформу цієї системи. Такі зміни сприяють підвищенню рівня конкуренції в сфері примусового виконання рішень та якості надання послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про виконавче провадження : Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
2. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1403-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>
3. Виконавче провадження : законодавство, судова практика / Департамент державної виконавчої служби ; за заг. ред. Г. В. Стаднік ; упоряд. В. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 336 с.

УДК 347.965.43

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АКТИ-ДОКУМЕНТИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

PROCEDURAL ACTS AND DOCUMENTS IN CIVIL PROCEEDINGS

Канарик Ю.С.,
к.ю.н., старший викладач кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Бар'як І.І.,
магістрант
Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті досліджено поняття процесуальних актів – документів з цивільних справ та обґрунтовано їх значення у системі цивільного судочинства, оскільки дослідження цих питань допоможе у майбутньому більш чітко з'ясувати правову природу кожного процесуального акта-документа у структурі цивільно-процесуальної форми.

Ключові слова: процесуальний акт-документ, цивільне судочинство, цивільні справи.

В статье исследовано понятие процессуальных актов – документов по гражданским делам, и обосновано их значение в системе гражданского судопроизводства, поскольку исследование этих вопросов поможет в будущем более четко выявить правовую природу каждого процессуального акта-документа в структуре гражданско-процессуальной формы.

Ключевые слова: процессуальный акт-документ, гражданское судопроизводство, гражданские дела.

The concept of procedural acts – documents in civil cases is investigated in the article, and grounded their value in the civil justice system, as research of these questions will help in the future more clearly to find out legal nature of every judicial acts-documents in the structure of civilly-judicial form.

Also, in the article sets out the general features of procedural act-documents, analyzed procedural form and content, which must comply procedural acts documents in civil justice system.

Also investigated the historical way and stages of development of procedural form and content of procedural act-documents acts and their realization and fixing in the legislation of past years to nowadays. Training and preparation of civil procedural documents have an important value to the activity of a lawyer. Value of procedural documents appears in functionality, in which acts of procedural documents differ. Procedural acts documents can be classified according to their functional purpose. Every act of legal documents, including procedural, characterized by a certain sequence of the material that appears in structuring its mandatory compliance with the requirements of the document and the applicable legislation. Appointment of each procedure act-document for each stage of the civil process varied, so varied are and requirements that apply to them, and hence the importance of procedural documents acts are diverse. In particular, the acts mentioned documents found in the implementation of proceedings for which they were created by converting and historical development and is enshrined in the current Civil Procedure Code of Ukraine. In the article conclusions are reasonable sent to the improvement of civil judicial legislation and judicial practice.

Key words: procedural document act, civil proceedings, civil cases.

Відповідно до ст. 55 Конституції України завданнями цивільного судочинства є захист прав та свобод громадянина. Зокрема, кожному гарантується право на оскаржен-

ня в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Важливим правовим інструментом у за-

безпеченні дієвості і ефективності цивільного судочинства є, зокрема, й подальше удосконалення змісту і форми процесуальних актів-документів з цивільних справ [1].

Підготовка та складання цивільно-процесуальних документів має виключно важливе значення в діяльності юриста. Кожний юридичний акт-документ, у т. ч. й процесуальний, характеризується певною послідовністю викладення матеріалу, що виявляється в його обов'язковому структуруванні з дотриманням вимог до самого документа та вимог чинного законодавства.

Значення процесуального документа виявляється у функціональному призначенні, за яким процесуальні акти-документи ризяться між собою. Призначення кожного процесуального акта-документа для кожної стадії цивільного процесу різне, тому різні й вимоги, які висуваються до них, а, отже, і значення (результат діяльності) цих процесуальних актів-документів є різноманітним. Зокрема, значення цих актів-документів виявляється у здійсненні процесуальних дій (функціональному призначенні), для яких вони були створені шляхом перетворення й історичного розвитку [2].

Метою статті є дослідження поняття процесуальних актів-документів та обґрунтування їх значення у системі цивільного судочинства, формулювання загальних ознак процесуального акта-документа.

Цивільне процесуальне законодавство закріплює, які процесуальні дії в цивільному процесі допускаються, яка послідовність здійснення процесуальних дій суб'єктами процесуальної діяльності, а також обов'язкове документальне їх оформлення у відповідних процесуальних актах-документах (ухвалах, рішеннях, протоколах тощо) [3, с. 18].

Слід зазначити, що теорії актів-документів з цивільних справ приділяється увага у роботах В. М. Горшенєва, В. В. Комарова, В. А. Кройтора, В. В. Лазарева, В. А. Мельникова, О. М. Перунової, Ю. А. Попової, Н. А. Чечинова.

Якщо звернутись до історії складання процесуальних актів-документів, то ще у Давньому Римі процес розгляду спору починався з письмового позову. Спеціально встановлена форма позову зобов'язувала позивача починати звернення словами закону, на який він посилався на підтвердження своїх вимог. Найменший відступ від форми призводив до втрати права на позов. Усі письмові позови до суду складалися жрецькими. Останні зберігали всі позовні форми в таємниці і надавали їх за певну винагороду. Якщо ж позивачеві не була відома форма позову, він не міг захищати своє право в суді [4, с. 70].

Процесуальні документи в різні часи називались по-різному. Так, у першій половині XIX століття в Росії, до складу якої входила на той час і Україна, позовні заяви до суду називались «исковими прошеннями» [5, с. 470]. Такі документи могли складати лише освічені люди, які знали юриспруденцію того часу. З розвитком суспільства розвивались процесуальні науки, у т. ч. і цивільний процес і його прикладна складова – процесуальні документи.

Особливого розвитку процесуальні документи набули з прийняттям Статуту цивільного судочинства Росії 1864 року. Статут передбачав наявність таких процесуальних документів, як позовні заяви, рішення, апеляційні та касаційні скарги, накази у цивільній справі, заочне рішення суду. Складання таких документів мало місце і за чинності ЦПК УРСР 1924 року [6, с. 44], але з прийняттям ЦПК у 1929 році заочне провадження було виключено із тодішнього судочинства. Пізніше, у 1963 року, з прийняттям наступного ЦПК України було виключено і наказне провадження.

На початку XX століття позовні заяви до суду в Україні писали і самі судді замість позивачів. Так, відповідно до ст. 92 ЦПК УРСР 1929 року «усну заяву народний суддя або, за його дорученням, секретар записує до журналу, зачитує позивачеві й її підписують суддя і позивач» [7]. Такі «негаразди» законодавства на той час були вимушеними,

бо більшість населення того часу була неосвічена, правників вкрай не вистачало.

Сьогодні, з прийняттям Україною ЦК України, СК України, ЗК України та інших кодексів розширилась і стала більш різносторонньою сфера правовідносин. Тому вирішення конфліктних ситуацій судом, розширили і різновиди позовних заяв, які надходять і будуть надходити до суду. Історія розвитку складання процесуальних документів на цьому не закінчується. Форми процесуальних документів будуть удосконалюватись, з'являться нові форми й надалі.

Ефективне використання цивільних процесуальних актів-документів на всіх етапах цивільного судочинства з додержанням норм прийнятого Верховною Радою України 18 березня 2004 року ЦПК України на сучасному етапі повинно сприяти захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Щодо поняття процесуального документа, то у 1996 році його в своїй праці сформулювала Ю. А. Попова, стверджуючи, що процесуальні документи – це сукупність судових актів, які закріплюють процесуальні дії суду і інших суб'єктів процесу в зв'язку з порушенням, розглядом і вирішенням цивільних справ, постановлень з інших судових рішень і ухвал, а також у зв'язку з їх переглядом [8, с. 13]. Виклад цього поняття є досить резонним, оскільки воно вказує на стадійність, яка притаманна цивільному судочинству, і на закріплення процесуальних дій суду та інших учасників процесу, що є цілком логічним для вирішення кожної цивільної справи. Згідно з нормами цивільного процесуального законодавства, усі дії суду і суб'єктів процесу суворо регламентовані і підкоряються вимогам цивільної процесуальної форми. Дії, здійснені за процесуальним регулюванням, є юридично нейтральними, які не тягнуть за собою жодних правових наслідків. Але, на думку О. М. Перунової, це поняття не відбиває особливі ознаки процесуальних актів-документів, а саме: 1) офіційний характер; 2) спосіб вираження і закріплення (технічний, машинописний, письмовий); 3) відсутність єдиної процесуальної форми і єдиного змісту, все залежить від значення конкретного процесуального акта-документа; 4) залежність форми і змісту процесуального акта-документа; 5) залежність змісту процесуального акта-документа від норми, яка застосовується у певній стадії цивільного процесу; 6) суворозумовленість процесуальних форм документів діями учасників процесу і закріплення у законі [9, с. 342].

У дисертації О. М. Перунової подальшого розвитку набуло поняття «процесуальний акт-документ» шляхом поєднання у визначенні ознак юридичного документа та процесуального акта-документа. Автор стверджує, що процесуальний акт-документ – це система судових актів, які мають правовий (офіційний) характер, які закріплюють процесуальні дії суду й інших суб'єктів процесу на кожній стадії цивільного процесу, за своїм функціональним призначенням з дотриманням процесуальної форми і змісту виступають гарантом законності і правопорядку у суспільстві, стоять на захисті громадських інтересів і прав громадян, а також процесуальної діяльності судів та є проявом волі держави [10, с. 205].

Акти-документи як різновид способів зовнішнього вираження процесуальних дій в цивільних справах мають наступні ознаки:

- офіційний характер, тобто заснований на законі акт, за допомогою якого здійснюється цивільне судочинство;
- законодавчо визначений спосіб вираження і закріплення (технічний, письмовий);
- відсутність єдиної для усіх актів письмової форми та змісту. Форма та зміст акту залежить від місця процесуальних дій, які виникають на підставі цього акта або передує його прийняттю, у цивільному судовому процесі;

– письмова форма і зміст процесуального акта-документа знаходяться у безпосередній залежності і закріплені законом.

Тому, враховуючи, що процесуальні акти-документи приймаються на відповідних стадіях та етапах розгляду цивільної справи, необхідно вказати, що існує їх система. Це означає наявність їх взаємозв'язку, взаємообумовленості та цілісності, адже у процесі вирішення цивільної справи приймається рішення по суті щодо наявності чи відсутності приватноправового спору. Тобто, на нашу думку, недоцільно розглядати процесуальні акти-документи лише як сукупність відповідних судових актів, що закріплюють процесуальні дії учасників цивільного судового процесу. Слід враховувати, що ці дії здійснюються у зв'язку із вирішенням конкретної цивільної справи і тому відповідні акти, що їх закріплюють, не є розрізненими.

Отже, підсумовуючи викладене, процесуальними актами-документами у цивільній справі можна визначити систему судових актів, які мають правовий характер, які закріплюють процесуальні дії суду й інших суб'єктів процесу на кожній стадії цивільного процесу, за своїм функціональним призначенням з дотриманням процесуальної форми і змісту виступають гарантом законності і правопорядку у суспільстві, стоять на захисті громадських інтересів і прав громадян, а також процесуальної діяльності судів та є проявом волі держави. До таких актів відносяться: позов, постанова, ухвала, рішення, повістка, судовий виклик. Призначення кожного акту-документу різне залежно від стадії (етапу) цивільного судового процесу. Крім того, є різниця у межах кожного з названих актів. Відповідно, різноманітні і вимоги, які до них висуваються, а також значення для здійснення цивільного процесу. Аналізу кожного виду процесуального акту-документу з цивільних справ мають бути присвячені подальші дослідження науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.
3. Комаров В. В. Цивільне процесуальне право України : підручник / В. В. Комаров. – Х. : Право, 1999. – 590 с.
4. Підпригора О. А. Римське право : підручник / О. А. Підпригора. – 2-е вид., перероб. і доповн. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
5. Титова Ю. П. История государства и права России : Учебник / Ю. П. Титова. – М. : «Проспект», 2000. – 544 с.
6. Шевчук П. І. Заочне рішення в цивільній справі / П. І. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 1998. – № 3. – С. 44.
7. Цивільний процесуальний кодекс УРСР : Закон УРСР від 08 березня 1949 року // Верховна Рада УРСР. – К., 1949.
8. Попова Ю. А. Гражданско-процессуальная документация : учебное пособие / Ю. А. Попова. – Краснодар : Кубанский государственный аграрный университет, 1996. – 98 с.
9. Перунова О. М. Поняття і значення процесуальних актів – документів з цивільних справ / О. М. Перунова // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – № 27. – С. 341–344.
10. Перунова О. М. Процесуальні акти-документи з цивільних справ : Дис. канд. юрид. наук за спец. : 12.00.03 / О. М. Перунова ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2007. – 205 с.